

УДК 930.1(438)"19"

Шумихіна С.О.,

*аспірантка кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**Історіографія соціально-економічних процесів у
Другій Речі Посполитій міжвоєнних років*

У статті аналізуються праці сучасних українських і польських істориків, присвячені соціально-економічним процесам у Польщі після відновлення незалежності в 1918 р., зокрема, відбудові та розвитку економіки, становищу населення і його протестного руху. Виокремлені питання, що потребують подальших досліджень.

Ключові слова: розвиток, відродження, криза, занепад, інфляція, реформи, колонізація, санація, асиміляція.

Однією з характерних рис української і польської історіографій міжвоєнної Польщі є підвищена увага до соціально-економічних процесів, які займали ключове місце в діяльності державних структур, політичних партій і громадських організацій. Актуальність цієї теми зумовлюється, насамперед, тим, що під владою Польщі в цей період знаходились землі Галичини та Західної Волині, доля яких є часткою соціально-економічної історії України. Окремі аспекти означеної проблеми відображено у працях сучасних українських та польських істориків, зокрема: Л.Зашкільняка та М.Крикуна, С.Кульчицького, Г.Дильонгової, А.Хойновського, Л.Алексієвця, Д.Стовбухи, П.Федорчака та ін [1].

Метою пропонованої статті є аналіз стану дослідження соціально-економічного розвитку Польщі 20 – 30-х років ХХ ст. Основна увага звернута на праці новітніх українських та польських істориків.

У соціально-економічному відношенні відроджена Польща належала до середньорозвинутих європейських країн і процес свого державного відновлення розпочала із зосередження уваги на відбудові економіки, зруйнованої за роки Першої світової війни. Підтвердженням практично повної руйнації промисловості є сумна статистична довідка, наведена в «Історії Польщі...» Л.Зашкільняка та М.Крикуна: «Промислова продукція у 1919 р. становила лише 30 % від рівня 1913 р.» [2, с. 459 – 460]. У рамках 20-річного міжвоєнного періоду в історії Польщі український історик Л.Алексієвць виділяє два основних цикли, які суттєво відрізнялися економічними характеристиками, це – 1922–1929 рр. і 1930–1939 рр. При цьому найсприятливішими періодами в економіці міжвоєнної Польщі були 1921–1922, 1927–1928 і 1936–1938 рр. На думку цієї авторки, що криза і занепад 1929–1933 рр. охопили усі галузі промисловості країни і набули характеру тривалого застою та депресії і стали віддзеркаленням загальносвітової економічної кризи [3, с. 298 – 299].

Історики зазначають, що на початок 20-х років склалася найбільш сприятлива ситуація для розвитку сільського господарства. Це пояснювалося кількома факторами. По-перше, незважаючи на різні ступені розвитку, сільським господарством населення займалося на всій території Польщі. Цієї тези дотримується й Л.Зашкільняк. На його думку, Польща складалася із «трьох нерівних частинок». Західні і південні землі були постачальником хліба і сільськогосподарської продукції для Західної Європи.

У центральній частині країни було зосереджено текстильні та машинобудівні підприємства, сільському господарству тут відводилася незначна роль. Східна частина була переважно відсталим сільськогосподарським краєм з великими соціальними та національними контрастами [4, с. 459 – 460]. Таку думку поділяють і Д.Стовбуха та Л.Алексієвць.

По-друге, ми вважаємо, що для відродження сільського господарства уряду не потрібно було

витрачати значних коштів як, наприклад, на відбудову промисловості чи транспортної мережі.

По-третє, земля була національним багатством Польщі, яка займала друге місце після Німеччини за вирощуванням і продажем жита [5, с. 459 – 460].

Більшість дослідників сходяться на тому, що на відміну від сільського господарства, відновлення промисловості Польщі вимагало від уряду консолідації значних фінансових сил та пошуку виходів на нові ринки збуту. Найрозвинутішими економічно були західні терени країни, де, порівняно з іншими регіонами, успішно розвивалася промисловість та торгівля. Найбільшу роль відігравали кам'яновугільна, металургійна, текстильна і харчова галузі промисловості. Частково промисловість почала відроджуватися і в центральних регіонах країни. Для східної її частини характерними виявились занепад та повна руйнація. Як справедливо відзначила Л.Алексієвець, це був ринок збуту і сировини для промисловості власне польських земель [6, с. 304].

Висвітлюючи ці події, сучасний історик Д.Стовбуха вказав на причину такої ситуації. Нею стало те, що держава була офіційно поділена на дві господарські території: Польщу «А», до якої входили корінні польські землі, і Польщу «Б», що складалась переважно з українських та білоруських земель. І якщо розвиток Польщі «А» підтримувався дешевими кредитами і держзамовленнями, то в українських землях ці речі суттєво обмежувались. Крім того, в українських воєводствах катастрофічно наростала тенденція економічного занепаду та безробіття. При 25 % території та 28 % населення тут розміщувалось лише 16,6 % промислових підприємств і було 9,8 % робітників [7, с. 103].

Поряд з дослідженням розвитку промисловості та сільського господарства історики звертають увагу на хід відбудови транспортної мережі та торгівлі. Їх відновлення розпочалося в західних та центральних територіях країни, адже розвиток промисловості та сільського господарства знаходився тут на вищому рівні, ніж у східних регіонах. Одним із мотивів прискорення темпів відбудови транспортної мережі на цих теренах була близькість ринків збуту (країни Західної Європи).

Отже, на основі аналізу новітніх праць сучасних істориків, які спираються на різноманітні джерела, можна погодитися з висновком авторів про те, що процес відродження економіки Другої Речі Посполитої розпочався з сільського господарства, але охопив усі її сфери, включаючи важку і легку промисловість, транспорт та торгівлю.

Разом з тим, дослідники зазначають, що на економічній ситуації у Другій Речі Посполитій вкрай негативно відбилася світова фінансово-економічна криза кінця 20-х років, яка призвела до скорочення виробництва, зростання інфляції та безробіття. Для боротьби з інфляцією уряд В.Грабського впровадив уніфіковану грошову одиницю – польську марку, яка заступила різну валюту, що знаходилися в обігу. Інфляція на перших порах навіть спонукала розвиток господарства. Та її зростання і врешті перетворення на гіперінфляцію поклато край будь-якій кон'юктурі. Цей крок польського уряду проаналізувала Г. Дильонгова в «Історії Польщі 1795–1990», справедливо відзначивши, що дійсно важливим здобутком міжвоєнної доби була валютна реформа, яка припинила зростання інфляції. «Польську марку заступив злотий, забезпечений запасами золота і валюти приватного Польського банку, створеного у квітні 1924 р. Незважаючи на труднощі, в т.ч. велику світову економічну кризу 1929–1933 рр., відносно міцну позицію польського злотого до кінця Другої республіки вдалося зберегти» [8, с. 127].

На ще одну важливу проблему в своїй науковій роботі «Піلسудський у влади. Історія Безпартійного блоку для співпраці з урядом» акцентував увагу польський історик А. Хойновський: «Для польського сільського господарства значущими були проблеми низьких цін на збут сільськогосподарської продукції та занадто високі ціни для товарів промисловості» [9, с. 196].

Ряд істориків схиляється до думки про те, що наполеглива боротьба з інфляцією, незважаючи на інші труднощі, економіка країни поступово почала виходити з кризи. Цьому сприяло кілька реформ, проведених урядом В.Грабського, зокрема: фінансової, податкової, аграрної.

Найбільша увага приділяється саме аграрній реформі, започаткованій наприкінці 1925 р. Вона передбачала добровільне відчуження і парцеляцію великих земельних маєтків, які перевищували 180 га, а на східних кресах – 300 га. Відшкодування відбувалося за ринковими цінами. Проте, реформа, яка була результатом компромісу правих і центристів, не розв'язувала

земельної проблеми загалом, вважають М. Крикун та Л. Зашкільняк [10, с. 467]. За наступні роки велика земельна власність зменшилася лише на 16 %, а селянська зросла тільки на 13 %. Зважаючи на те, що сільське господарство розвивалося на всій території країни та забезпечувало роботою значну частину населення, на нашу думку, в подальших дослідженнях варто було б більше звернути увагу не лише на економічні, а й на соціальні наслідки проведення аграрної реформи. При цьому слід пам'ятати, що світова економічна криза спричинила насамперед падіння цін на аграрну продукцію, занурила селян у борги, викликала злидні, а подекуди навіть голод. На цих питаннях частково акцентувала увагу Г. Дильонгова [11, с. 127].

Не менш важливий напрям досліджень історії міжвоєнної Польщі становлять соціальні та національні питання, адже країна була багатонаціональною. У цьому зв'язку на пильну увагу заслуговує становище найбільшої меншини – української та ставлення до неї керівництва Польської держави. Сучасний польський історик А. Хойновський у праці «Історія світу в ХХ столітті» доводить, що в 20-х роках політика польської влади до українців остаточно не була визначена: «У двадцятих роках політика польського уряду по відношенню до українців не була визначена остаточно. Часта зміна урядів не сприяли цьому. Вона коливалася від концепції асиміляції до концепції державної національної асиміляції».

Найбільшу активність тут проявив кабінет В. Грабського. Саме він підготував проект Закону про аграрну реформу, створив Корпус охорони прикордоння, зупинив претензії Римсько-Католицької Церкви до Православної Церкви [12, с. 83].

Протилежної думки дотримується відомий український історик С. Кульчицький, який констатує, що політика панівних кіл міжвоєнної Польщі була спрямована на поглинання «кресів» – земель із переважно непольським етнографічним складом населення. Поглинання відбувалося у формі державної і етнічної полонізації. Державна полонізація означала підпорядкування непольського населення установам, обов'язкам і правилам, які існували в усій Польщі, а також ліквідацію організацій, створених українцями на попередньому історичному етапі. Етнічна полонізація була розрахована на більш тривалий період і мала за мету тотальну асиміляцію непольського населення та перетворення держави на моноетнічну країну [13, с. 11].

Деякі польські та українські історики, які досліджують історію Польщі та України визначеного періоду, були менш категоричними. З одного боку, вони дійсно визнають проблеми, зокрема, ненадання територіальної автономії Східній Галичині, що сприймалося національними меншинами як порушення їх конституційних прав. Не поліпшувало ситуацію і зволікання з відкриттям українського університету у Львові. До того ж, за законами 1924 р., більшість шкіл Західної України було переведено на польську мову викладання, що істотно обмежило українське шкільництво у цьому регіоні. Чинилися перешкоди кар'єрі української інтелігенції [14, с. 38]. З іншого боку, вони засвідчують, що незалежно від цього, у Другій Речі Посполитій мали місце деякі прояви українського суспільно-культурного і політичного життя. Представники меншини мали у парламенті свою парламентську фракцію. Чимало українських політичних діячів прагнули отримати демократичним шляхом якомога кращі умови для українського громадського життя. Найважливішим представником цього напрямку було Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) [15, с. 38]. На нашу думку, ситуація в сфері міжнаціональних відносин була набагато складнішою. Польська влада, надавши незначні поступки українській меншині, які особливо й не впливали на загальне становище українців у Польщі, зажадала отримати набагато більше – повну інтеграцію історично українських земель до складу своєї держави з повною полонізацією українського населення.

Аналізуючи вплив політичних процесів на соціально-економічний розвиток Другої Речі Посполитої міжвоєнного періоду, історики звертають увагу на травневий переворот 1926 р. й прихід до влади Юзефа Пілсудського. Як наголошують польські історики, відставка кабінету Грабського породила сумніви в стабілізації польської економіки. Ендеки схильні були шукати шляхи оздоровлення економіки в заохоченні приватного капіталу та в зменшенні заробітних плат. Соціалісти, навпаки, пропагували шукати засоби відшкодування за рахунок матеріально забезпечених верств населення. В квітні, коли економічна ситуація знову ускладнилася, конфлікти між ендеками та соціалістами призвели до розколу урядової коаліції [16, с. 413–414]. Недоліки парламентської системи, часта зміна урядів, відмова від декларованих принципів діяльності при

заключенні міжпартійних домовленостей, корупція – все це призвело до розчарування в «сеймокрації», підкреслюють ті ж польські вчені-історики [17, с. 413–414].

Процес перевороту та його безпосередні наслідки досліджувало чимало істориків, зокрема Р.Кобильник, Д. Ствбуха, Л. Алексієвець, С. Кульчицький, В. Комар, Л. Зашкільняк, В. Дильонгова та ін. Більшість з них, висвітлюючи ці події, наголошують, що прийшовши до влади, Ю. Пілсудський та його соратники проголосили курс на реформування політичного та економічного життя держави, заявили про зміну політики відносно національних меншин. Основний напрям реформ спрямовувався на заміну парламентської моделі управління сильною централізованою виконавчою владою. Різко змінювалось становище політичних партій, які відсувались від прямого державного управління і основну роль зосереджували на парламентській діяльності. Проте шляхи і методи досягнення поставлених цілей виявилися неадекватними.

Події травня 1926 р. виявили незрілість польської політичної системи, але все ж обидві сторони досить швидко продемонстрували готовність уникати конфліктів. Капітуляція президента та уряду побудила до стриманості переможців, які відмовилися від помсти.

Як зазначається в «Історії Польщі ...» Л.Зашкільняка та М.Крикуна, на користь Ю. Пілсудського стала ситуація в економіці, яка у другій половині 1926 р. значно поліпшилась. Причиною цього була політика уряду В.Грабського, хоча цей факт пілсудчики трактували як наслідок власної політики. Для економіки цього часу характерним було зростання експорту вугілля та цін на сільськогосподарську продукцію, зменшення безробіття, підвищення заробітних плат, розвиток банківської системи, залучення іноземних інвестицій, розвиток нових галузей (електротехнічна, хімічна, виробництво зброї). Саме на ці важелі розвитку економіки вказав Л.Зашкільняк [18, с. 472].

На окремий розгляд заслуговує аналіз національної політики Ю.Пілсудського. Дослідники наголошують, що обрана ним політика будувалася на принципі «оздоровлення» політичного й економічного клімату в державі, а це передбачало й поліпшення відносин у сфері національної політики. Цей курс отримав назву «санації». Для стабілізації внутрішньої ситуації в країні був прийнятий новий курс, який будувався на принципах активізації державної (громадянської) асиміляції національних меншин і відмові від власне національної асиміляції [19, с. 103].

Український історик В.Комар виділив три принципи регіональної політики, за якими проводились «санації» щодо кожної меншини. Перший принцип індивідуалізації передбачав застосування індивідуальної політики щодо кожної меншини зокрема. Принцип регіоналізму полягав у використанні різних методів національної політики в окремих історико-етнічних областях Західної України. Елементом політики регіоналізму став Сокальський кордон – штучно створений владою ідеологічний бар'єр між Галичиною й Волинню. Принцип селективності визначався розвитком міжнародної ситуації, ступенем лояльності меншини щодо держави, національної свідомості, чисельністю населення, його розміщенням і соціальною структурою [20, с. 122].

Під час проведення політики «санації» керівники держави найбільше уваги приділили саме українській меншині. У новітніх працях істориків виділено кілька причин такого ставлення. За Л. Алексієвець, Ю.Пілсудський виношував плани відновлення Польщі в межах «від моря до моря». У зв'язку з тим, що польська національна політика, яка характеризувалася непослідовністю та суперечливістю щодо українців, часто нелогічними і несправедливими заходами – спричинила конфронтацію та постійні проблеми Польщі на міжнародній арені, зумовила певну опозиційність українців польському режимові. Цю недовіру потрібно було подолати [21, с. 344-345].

Можна погодитись з думкою В.Комара, який вважає, що оточення Ю.Пілсудського у переломний для Другої Речі Посполитої момент не могло нехтувати довірою чотиримільйонного українського населення, яке компактно заселяло стратегічно важливі південно-східні воєводства держави і становило на цих землях більшість. Необхідно було терміново змінити негативне ставлення українців до польської влади, що склалося під впливом збройного протистояння в період Західноукраїнської Народної Республіки і політики національної асиміляції меншин часів «парламентської демократії» [22, с. 121].

Для реалізації поставлених завдань пілсудчики вирішили застосувати концепцію прометеїзму, викладену в запропонованій ними програмі державної асиміляції українців, «...щоб при умові

збереження власної національності у меншин формувалося свідоме почуття приналежності до польської державності». На думку польських політиків, поступки уряду повинні були так з'єднати західноукраїнські землі з Польщею, щоб навіть у разі створення «незалежної» України над Дніпром це не викликало зміни східних кордонів [23, с. 121].

Проте, для реалізації поставлених планів концепції прометеїзму виявилось недостатньо, особливо під час економічної кризи 1929–1933 рр. С.Кульчицький, В.Комар у своїх наукових дослідженнях звернули увагу на проведену масову репресивно-відплатну акцію на теренах Східної Галичини, так звану пацифікацію. «Економічна криза 1929–1933 рр. у Польщі загострила соціальне напруження, особливо на селі. Як завжди, соціальні суперечності негайно набули форми міжнаціональних. Ліві- і праворадикальна опозиція активізували свою роботу на селі, піднімаючи селян на боротьбу з поміщиками. Восени 1930 р. на території Східної Галичини ОУН провела більше 2 тис. актів саботажу. Нападам піддавалися маєтки польських поміщиків і осадників, державні об'єкти», – докладно висвітлив ці події С. Кульчицький [24, с. 14]. Саме у цей період з 25 серпня до 4 грудня 1930 р. уряд Польщі очолював сам Ю.Пілсудський. Він, як противник будь-якого сепаратизму, віддавав накази на проведення репресивно-каральних акцій щодо мирного населення Галичини, підкреслив В.Комар [25, с. 123]. Поряд з поліцією в акції брали участь війська. Селян били різками, спалювали їхні хати. Не маючи можливості виявити винуватців терористичних акцій, польська влада застосовувала принцип колективної відповідальності. Цією жорстокою акцією Ю.Пілсудський викрив свої справжні плани відносно до національних меншин.

Ряд українських та польських вчених-істориків звернув увагу на взаємні непорозуміння в польському політикумі, які набрали особливого загострення після смерті маршала Юзефа Пілсудського у 1935 р. Політика польської влади знову почала схилитися до національної асиміляції. Планувалося поступово, з використанням адміністративного тиску, добитися колонізації українців.

Відбувалися різні акції «зміцнення польськості» на кшталт знищення «непотрібних» церков на Люблінщині й навернення силою на католицизм православних Волині. Як показує П.Федорчак, наприкінці 1937 р. на Волині за допомогою Корпусу охорони прикордоння під загрозою виселення польські власті змушували місцевих жителів приймати католицизм. На Холмщині і Підляшші знищувались православні церкви, каплиці та цвинтарі. В 1938 р. було проведено «пацифікацію» на Тернопільщині із застосуванням насилля і репресій [26, с. 63]. На практиці українська меншина була перетворена на громадян другої категорії. Це призвело «до консолідації національного руху українців та до збільшення націоналістичних настроїв, що було серйозним провісником відплати» [27, с. 40].

Проте, незважаючи на складну соціальну ситуацію, економіка Польщі у 30-х роках продовжувала розвиватися швидкими темпами. Один з елементів розвитку економіки висвітлено в «Історії Польщі 1795–1990» Г.Дильонгової, яка зазначила, що «...для економічного розвитку країни 1936 р. було схвалено чотирирічний інвестиційний план, у межах якого було розпочато створення Центрального промислового округу (ЦПО). На призначених для ЦПО теренах, поряд з іншим, споруджено збройні заводи, металургійний комбінат і авіаційні підприємства. План був значною мірою виконаний достроково. Промислове виробництво 1938 р. стало на 19 % вище порівняно з 1928 р. Продовжувалась розбудова порту в Гдині, спорудження якого в 20-х роках давало Польщі незалежність від Гданська, де домінували німці» [28, с. 126].

Однак, тогочасний економічний потенціал не давав змоги забезпечити роботою кілька мільйонів людей. Надалі зберігалася перенаселеність села, звідки могли б піти без якоїсь шкоди для сільського господарства теж кілька мільйонів осіб, які не могли знайти робочих місць в інших галузях економіки і тому залишалися на селі. Заробітчанська еміграція хоч і тривала, проте вона не розв'язала, а тільки дещо пом'якшила проблему перенаселеності.

Аналізуючи події міжвоєнного 20-річчя, польські історики наголошують на його величезному значенні для освіти, культури і національного самовизначення. Вперше введено було обов'язкову семирічну освіту на польській мові і наприкінці 30-х років майже всі польські діти вчилися в школах. Збільшилася кількість вищих навчальних закладів та студентів. Найбільш важливим було виховання покоління в розумінні того, що незалежність – це нормальне явище для країни, а її відсутність – явище тимчасове [29, с. 430].

Отже, в новітній історіографії побутує думка про те, що з отриманням незалежності Друга Річ Посполита постала перед проблемою відновлення зруйнованої економіки, вирішення соціальних проблем. Вдаючись до різних методів вирішення цих питань, польська влада часто нехтувала інтересами національних меншин. Особливо виразним це стало під час правління Юзефа Пілсудського, який, знаючи про причини слабкості багатонаціонального Радянського Союзу, мав намір збудувати могутню федерацію напівзалежних від Польщі держав із входженням до неї України та Білорусії.

Аналіз новітніх праць з історії Польщі міжвоєнного періоду сучасних українських та польських істориків дає підстави для висновку про те, що основна увага в них приділена питанням відродження економіки, соціально-економічній політиці правління Ю. Пілсудського та його «санації», акцентовано увагу на проведенні реформ. Переважна більшість українських істориків сходяться на тому, що українці в Польщі були другорядною нацією, а «східні креси» розглядалися як буферна зона між Другої Річчю Посполитою та Радянським Союзом. Разом з тим, у дослідженнях соціально-економічного відродження Польщі залишилося чимало прогалин. Зовсім мало праць присвячено впливу парламентського правління на економіку і соціальну політику, недостатньо з'ясовані наслідки економічної кризи та практично не висвітлено економічне піднесення в другій половині 30-х років. Крім того, не розглянутими залишається кілька соціальних проблем багатонаціонального населення Польщі, зокрема його матеріально-побутові і житлові умови, медичне забезпечення тощо.

Література

1. Зашкільняк Л. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Л.Зашкільняк, М.Крикун – Львів, 2002. – 752 с.; Алексієвць Л. Польща: утвердження незалежної держави 1918-1926 рр. / Леся Алексієвць. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 345 с.; Стівбуха Д. Політика Другої Речі Посполитої щодо західноукраїнських земель у міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.) / Дмитро Стівбуха // Україна і Польща в ХХ ст.: проблеми та перспективи взаємовідносин: зб. наук. праць / П.М.Чернега, Г.В.Стрельський, О.В.Потильчак та ін. – Київ-Краків, 2002. – 312 с.; Chojnowski A. Ukraina / Andrzej Chojnowski. — Ser: Historia panstw swiata w XX wieku. – Warszawa: Trio, 1997. – 234 s.; Кульчицький С. Ідеологія і практика українського праворадикального руху в довоєнній Польщі (1920-1939 рр.) / С.Кульчицький // Історія в школах України: науково-методичний журнал. – К.: Педагогічна преса, 2002. – № 3; Федорчак П.С. Історія Польщі: навчально-методичний посібник / П.С.Федорчак, І.Д. Іванцев, А.В.Крюков, М.М.Нагорняк, В.І.Сілецький. – Івано-Франківськ: Плай, 1995. – 72 с.; Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990 / Г.Дильонгова; переклад з польської М.Кірсенка. – К., 2007. — 239 с.
2. Зашкільняк Л. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Л.Зашкільняк, М.Крикун. – Львів, 2002. — С. 459–460.
3. Алексієвць Л. Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926 рр. / Леся Алексієвць. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – С. 298-299.
4. Зашкільняк Л. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Л.Зашкільняк, М.Крикун. – Львів, 2002. — С. 459-460.
5. Там само.
6. Алексієвць Л. Польща: утвердження незалежної держави 1918-1926 рр. / Леся Алексієвць. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – С. 304.
7. Стівбуха Д. Політика Другої Речі Посполитої щодо західноукраїнських земель у міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.) / Дмитро Стівбуха // Україна і Польща в ХХ ст.: проблеми та перспективи взаємовідносин: зб. наук. праць / П.М.Чернега, Г.В.Стрельський, О.В.Потильчак, та ін. – Київ-Краків, 2002. – С. 103.
8. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795-1990 / Г.Дильонгова; переклад з польської М.Кірсенка. – К., 2007. – С. 127.
9. Chojnowski A. Piśudczycy u władzy. Dzieje Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem / Andrzej Chojnowski. — Wrocław, 1986. – S. 196.
10. Зашкільняк Л. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Л.Зашкільняк, М.Крикун. – Львів, 2002. – С. 467.
11. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795-1990 / Г.Дильонгова; пер. з польської М.Кірсенка. – К., 2007. – С. 127.
12. Chojnowski A. Ukraina / Andrzej Chojnowski. — Ser: Historia panstw swiata w XX wieku. – Warszawa: Trio, 1997. – S. 83.
13. Кульчицький С. Ідеологія і практика українського праворадикального руху в довоєнній Польщі (1920-1939 рр.) / С.Кульчицький // Історія в школах України: науково-методичний журнал. – К.: Педагогічна преса, 2002. – № 3. – С. 11.
14. Польща та Україна у тридцятих-сорокових роках 20 століття / [Б.Гронек, С.Кокін, П.Кулаковський та ін.]. – Т. 4. – Ч. 1. Поляки і українці між двома тоталітарними системами 1942 – 1945. – Варшава – Київ, 2005. – С. 38.

15. Там само.
16. Тымовский М. История Польши / М.Тымовский, Я.Кеневич, Е.Хольцер; пер. с польск. В.Н.Ковалев, М.А.Корзо, М.В.Лескинен. – М.: Весь мир, 2004. – С. 413-414.
17. Там само. – С. 414-415.
18. Зашкільняк Л. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Л.Зашкільняк, М.Крикун. – Львів, 2002. – С. 472.
19. Стовбуха Д. Політика Другої Речі Посполитої щодо західноукраїнських земель у міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.) / Дмитро Стовбуха // Україна і Польща в ХХ ст.: проблеми та перспективи взаємовідносин: зб. наук. праць / П.М.Чернега, Г.В.Стрельський, О.В.Потильчак та ін. – Київ-Краків, 2002. – С. 103.
20. Комар В.Л. «Українське питання» в політиці урядів Польщі (1926 – 1939 рр.) / В.Л.Комар // Український історичний журнал. – 2001. – № 5. – С. 122.
21. Алексієвець Л. Польща: утвердження незалежної держави 1918-1926 рр. / Леся Алексієвець. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. — С. 344-345.
22. Комар В.Л. «Українське питання» в політиці урядів Польщі (1926 – 1939 рр.) / В.Л.Комар // Український історичний журнал. – 2001. – № 5. – С. 121.
23. Там само.
24. Кульчицький С. Ідеологія і практика українського праворадикального руху в довоєнній Польщі (1920-1939 рр.) / С.Кульчицький // Історія в школах України: науково-методичний журнал. – К.: Педагогічна преса, 2002. – № 3. – С. 14.
25. Комар В.Л. «Українське питання» в політиці урядів Польщі (1926 – 1939 рр.) / В.Л.Комар // Український історичний журнал. – 2001. – № 5. – С. 123.
26. Федорчак П.С. Історія Польщі: навчально-методичний посібник / П.С.Федорчак, І.Д.Іванцев, А.В.Крюков, М.М.Нагорняк, В.І.Сілецький. – Івано-Франківськ: Плай, 1995. – С. 63.
27. Польща та Україна у тридцятих-сорокових роках 20 століття / [Б.Гронек, С.Кокін, П.Кулаковський та ін.]. – Т. 4. – Ч. 1. Поляки і українці між двома тоталітарними системами 1942-1945. – Варшава-Київ, 2005. – С. 40.
28. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795-1990 / Г.Дильонгова; пер. з польск. М.Кірсенка. – К., 2007. – С. 126.
29. Тымовский М. История Польши / М.Тымовский, Я.Кеневич, Е.Хольцер; пер. с польск. В.Н. Ковалев, М.А.Корзо, М.В.Лескинен. – М.: Весь мир, 2004. – С. 430.

Шумыхина С.А. Историография социально-экономических процессов во Второй Речи Посполитой межвоенных лет. В статье анализируются работы современных украинских и польских историков, посвященные социально-экономическим процессам в Польше после возобновления независимости в 1918 г., в частности, восстановлению и развитию экономики, положению населения и его протестному движению. Выделены вопросы, требующие дальнейшего исследования.

Ключевые слова: **развитие, возрождение, кризис, упадок, инфляция, реформы, полонизация, санация, ассимиляция.**

Shumykhina S.O. Historiography of social and economic processes in Rzech Pospolita in the inter-war period. The article presents the analysis of the works of modern Ukrainian and Polish historiographers dedicated to the topic of social and economic processes in Poland within its independence period of 1918. Particularly, the increase and development of the economy, state of society and its protestant movement are revealed. Issues for further investigation are pointed out.

Key words: **development, renaissance, crisis, decay, inflation, reforms, polonization, sanation, assimilation.**